

Mercè
Rodoreda

De dood
en het voorjaar

Roman

Uit het Catalaans vertaald
door Frans Oosterholt

Eerste druk
2019

Menken Kasander & Wigman Uitgevers
Leiden

Deze uitgave werd vertaald met een
subsidie van het Institut Ramon Llull.

llll institut
ramon llull
Llengua i cultura catalanes

De vertaler ontving voor deze vertaling
een projectsubsidie van het Nederlands
Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel:

La mort i la primavera

© Institut d'Estudis Catalans /

Casanovas & Lynch Agencia Literaria, s.l.

Nederlandse vertaling:

©2019 Frans Oosterholt /

Menken Kasander & Wigman

Uitgevers, Leiden

ISBN 9789491495656

NUGI 302

www.mkw-uitgevers.nl

Meld u aan voor onze nieuwsbrief

door een bericht te sturen aan:

info@mkw-uitgevers.nl

ceste voix sans corps qui rien ne sçaurait taire

RONSARD

EERSTE DEEL

...toen liet ik mijn kleren achter op het gras en voordat ik de rivier in ging keek ik naar de kleur die de zon erop legde en de kleur die de hemel erop achterliet en alle licht dat al anders was want het voorjaar was begonnen nadat het verborgen had geleefd in de aarde en in de takken. Ik ging heel langzaam het water in, zonder adem te durven halen, altijd bang dat, als ik de wereld van het water binnenging, de lucht, hol zonder mijn weerstand, razend zou worden en zou omslaan in wind en zo hard zou blazen als in de winter wanneer hij de huizen en de mensen bijna wegwaait. Ik had het breedste deel van de rivier gezocht, het ondiepste, dat het verst van het dorp was en waar bijna nooit iemand kwam omdat ik niet gezien wilde worden. Het water stroomde zelfzeker van het gewicht dat kwam van de sneeuw uit de bergen en van alle bronnen die uit een gat in de rotsen ontsnappen aan het donker. Het water, samengestroomd uit verlangen samen te stromen, vormde de rivier.

Zodra ik de stallen en de kraal van de paarden voorbij was merkte ik dat een bij me volgde, samen met de stank van mest en de geur van blauweregens die al begonnen te openen. Het water was koud, ik kliefde het met mijn armen, ik sloeg erop met mijn voeten, bespat met de zon die opdaagt voorbij de Hoge Stenen met zijn vliegglust. Ik stak mijn hoofd in het water zodat de bij mijn spoor zou verliezen; ik wist dat er oude bijen waren van zeven jaar die barstten van verstand. Binnen was alles troebel; een wolk van glas die me deed denken aan de glazen bollen van de plaatsjes, onder de takken van de sterke blauweregens, de blauweregens die de huizen bedelven. Elk voorjaar schilderden we ze roze en

daarom was het licht in het dorp anders, dronken van het roze van de huizen. In de winter, verstoppt in de eetkamer die rood zag van het vuur dat door de schoorsteen omhoog vlood, maakten we de kwasten van paardestaarten en de houten stelen met ijzerdraad eraan vast. Als we ze af hadden borgen we ze op en gingen wij mannen en jongens de rode stof zoeken op de Maraldina, de berg bedekt met boomheide met bovenop de dorre boom en de wind die door de struiken suist. We zakten af naar de grot via een touw met knopen dat vastzat aan een paal ingeslagen bij de ingang van de schacht. De man die ons gidste droeg een lantaarn. We zakten de schacht af, vochtig en zwart, gestreept met glinsterende aders die doffer werden naarmate de schacht ons opslokte, en doodsbang, als het de eerste keer was, gingen we de rode grot binnen die nat was als de mond van een zieke die niet meer kan. Zodra we terug waren in het dorp lieten we de zakken achter onder de afdaken, we wachtten op mooi weer om de rode stof te mengen met licht water en we maakten de roze verf die de winter uitveegde.

We gingen de deur uit als de nacht stierf en het waaide altijd op de Maraldina. Vanaf de helling zagen we de paardenkraal. Alles wat zij hadden moeten doen deden wij. De paarden aten we op. En door de wijze waarop de oude mannen van het slachthuis ze afmaakten, met de oude man van het bloed die hen commandeerde, was het vlees ten slotte schraal en smaakte naar hout. Wanneer we de Maraldina afkwamen, duwde de wind, die ons naar beneden had geduwd toen we naar boven gingen, ons naar boven nu we naar beneden gingen, weggedoken tussen de struiken strikte hij onze benen, roffelde op onze borst. De ouden vertelden dat de wind van de Maraldina anders was, een wind van zielen, van de zielen van de caramens die stierven zonder cement.

Het was een feest om de stof met water te mengen, de huizen en de stammen en de takken van de blauweregens helemaal roze te verven, de kleur van alle huizen behalve één: dat van de heer die boven op de in tweeën gespleten heuvel woonde, en de spleet was bedekt met een klimop die in de herfst ontvlamde om te sterven.

Ik haalde mijn hoofd uit het water. Het licht was feller geworden. Ik stelde het moment om uit het water te gaan uit. Het water omhelsde me, het had me gepakt als ik het zijn gang liet gaan en geduwd en gezogen was ik terechtgekomen waar alles ophoudt... ik ging op het gras liggen. De bij was me waarschijnlijk kwijtgeraakt na zo veel uren vliegen. Een bataljon spinnen weefden webben van tak tot tak en allerlei beestjes droogden aan de draden geplakt uit. Ik rukte een struik hondsroos los: die struik was er voor de mieren om nesten te maken tussen de witte wortels; aan twee of drie hingen kluiten grond. Ik hield hem vast bij de takjes en schudde, legde hem op mijn knie. Hij was koel. Toen hij warm was sloeg ik alle aarde eraf en gooide hem heel ver weg. Voor mij lag het bos vol schaduw; het was het bos waar de groten van tijd tot tijd heen gingen en als ze erheen gingen sloten ze de kinderen op in de houten keukenkast. Ze konden alleen ademen door de twee sterren, één in elke deur, dat waren lege sterren als raampjes in de vorm van een ster. Op een dag vroeg ik aan de buurjongen of de kast in zijn keuken twee deuren had en of ze hem er soms in opsloten en hij zei van wel, maar dat de sterren zo klein waren dat hij onwel werd als zijn ouders te lang wegbleven. Hij stikte. Door een van de sterren zag hij de groten weggaan en daarna zag hij alleen de wand met de pannen die eraan hingen en de as van de haard. De groten kwamen vroeg in de ochtend terug, schreeuwend en zingend over de straten en ze vielen in slaap op de grond en ze maakten nieuwe kinderen en vaak vergaten ze de kasten open te maken en ze kwamen er ziek uit en met ruggen die meer pijn deden dan wanneer hun ouders hen afranselden

omdat ze slechte zin hadden. Want al was het dorp roze geverfd, soms zat het vol onlust door de paarden, door de gevangene, door de heer van de gespleten berg met klimop in de spleet en door de caramens. Als er een paard geboren werd vierden ze ook feest, maar ze sloten ons niet op achter de sterren en ze sloten ons ook niet op als het bal van de wachters begon en daarna bij het spel van het voor zichzelf uit rennen. Ze zeiden dat als een man op een dag zichzelf voorbij zou rennen, die man op die dag alles zou hebben gewonnen. Voor het avondeten, na het bal en het rennen, ging er een naakte man in zijn eentje in de rivier die onder het dorp liep en hij ging met de stroom mee om te kijken of het water geen stenen had meegenomen en het dorp op den duur niet door de rivier zou worden meegesleurd. Die man kwam er soms met een kapot gezicht uit of soms met het gezicht weggerukt.

De klimop die door de spleet omhoog kroop tot aan het huis van de heer stierf elk jaar. De wind ontblootte hem helemaal en alle plaatsjes werden bezaaid met rode bladeren. Het is het enige wat de heer ons geeft, zeiden ze, en kinderen toen hij jong was. Alle scharminkels in het dorp had de heer gemaakt. Als er geen bladeren meer waren in de spleet stopten wij jongens ze in manden en lieten ze in een nette stapel drogen op het Plein en als we ze verbrandden keek de heer uit het middelste raam, dat smal en hoog was, en wij staken onze tongen tegen hem uit. Hij bleef stilstaan alsof hij van steen was. En als de rook ophield deed hij het raam dicht en tot volgend jaar.

III

's Nachts klonk het gekreun van de rivier onder de bedden alsof het het gekreun van de aarde was en ze alles zou meeleuren met het verborgen water dat glad naar binnen ging en er gek van schuim uit kwam doordat het een tijdje in het donker had moeten leven, tegengehouden door rotsen en obstakels. Voordat ik in slaap viel dacht mijn hoofd veel zonder het te willen. Ik herinnerde me mijn moeder, kaarsrecht en mager, met een rode rand om haar ogen. Ze sloeg kinderen. Ze verpestte huwelijksnachten. Als een paar onder hetzelfde dak begon te wonen bleef ze de hele nacht staan brullen onder aan het raam: als een hond. Tot aan het eerste ochtendlicht deed ze haar mond niet dicht. Niemand trok zich iets aan van het gebrul van mijn moeder; ze had verteld dat de moeder van haar moeder het ook deed en dat alle vrouwen van haar familie het hadden gedaan. Ze rende als de bliksem het huis uit zodra het bruidspaar zich had opgesloten in hun huis en met haar mond zo wijd opengesperd dat hij uitscheurde, brulde ze erop los. En de eerste keer dat mijn stiefmoeder en mijn vader met elkaar sliepen, toen mijn moeder al dood en begraven was, hoorde ik, alleen ik, het gebrul van mijn moeder onder aan het raam van mijn vader totdat de ochtend begon te gloren.

Mijn stiefmoeder had een heel witte huid, heldere ogen, blonde haren en één hand een beetje kleiner dan de andere. Voordat ik in slaap viel dacht ik aan die hand van mijn stiefmoeder en aan de lege ster van de kasten. Ik dacht aan de rode stof van de Maraldina, aan de wolk zielen van de caramens en aan de boomheiden die paarsrood bloeiden als de dagen begonnen te korten. Ik dacht aan de zakken die alsmaar tegen de muren van de schacht botsten terwijl ze

met veel moeite omhoog werden gehesen. De oude mannen van het slachthuis kwamen naar ons huis toen mijn vader al uit werken was en mijn stiefmoeder gebood me, ga je vader helpen... Ik keek om naar mijn huis en het was alsof het in de grond zakte onder het gewicht van de takken en bladeren en bloeiende trossen van al die blauweregens. Terwijl ik liep schopte ik tegen het stof en gooide stenen naar de hagedissen; toen ik niet meer kon dook ik de rivier in om de grassen en de lissen te zien wuiven.

Ik had me laten betoveren door de zwavelstof die de bloemen maken als ze trouwen. Er lag een laag van op het water in een hoek van de rivier. Er sluimerde een beetje nevel dat neersloeg op de hondsroos. Ik dacht aan het huis van de heer, dat uitliep in twee punten. Ik zag het van opzij, vanaf de weg beneden, de kant zonder ramen. En ik zag de heer hoesten en jam eten – hij had geen tanden meer – erop wachtend dat de rivier voor eens en voor altijd het dorp zou meesleuren. Af en toe sloegen twee mannen met een sterke en lange rietstengel de scheuten klimop kapot die langs het huis omhoog wilden klimmen om de ramen boven de spleet te bedekken. En elke keer dat een van de mannen met de rietstengel sloeg en er een regen scheuten en bladeren viel, stak de heer zijn hoofd uit het raam en keek naar beneden terwijl hij met zijn handen de vensterbank van het middelste raam vasthield.

Ik begon langs de rivier te lopen totdat ik aankwam bij het plantsoen. Het zouden bomen worden met een dicht-begroeide kruin en een stam in de vorm van een olijf. Nadat ze overgeplant waren op de begraafplaats, zouden ze allemaal een dode in hun binnenste krijgen. De jonge bomen waren even lang als ik en ze waren van het soort dat je alleen ziet als je in slaap valt. Bij de ingang van het dodenbos bleef ik staan. Ik had de wolk vlinders al een tijdje in het oog; ze kwamen altijd als de blauweregens bloeiden. Ze vlogen half gek, half blind, tussen het dichte lommer, een donker plafond, helemaal van vijfpuntige blaadjes, en zoals de smid me vaak had gezegd zat aan de voet van elke boom het naamplaatje en de ring. De vlinders waren wit, van een gebroken wit met een groene bijtint. Ik trapte op droge bladeren. Elke blad een raster van nerven, van binten en spanten van een huis zonder de stenen die alles bij elkaar houden. Liggend aan de voet van een boom keek ik naar al het leven dat bruisend boven mijn hoofd ademde. Toen hoorde ik voetstappen.

Met een sprong verstopte ik me achter een paar struiken. De stappen kwamen naderbij. De struiken hadden stekels en bovenop een gele bloem zat een bij naar me te kijken. Er klonken geen voetstappen meer. Alles was zo stil dat ik de persoon in mijn buurt meende te horen ademen, en terwijl ik luisterde naar die ademhaling kromp mijn hart ineens alsof een hand het samenknep, dezelfde gemene hand als wanneer ik urenlang alleen in het lege dorp zat en het zwaar had in de kast. Er was niets veranderd, de tijd stond stil onder die schaduw... en alles was anders.

De voetstappen klonken weer, alsof ze verder weg waren,

en ik zag een flits tussen de stammen. Degene die dichterbij kwam droeg een vork op de schouder en een bijl in de hand. Hij was bloot boven zijn middel en had een kapot voorhoofd van het onder het dorp door gaan met de rivier en zijn borst zag zwart van een mat van haar. De bij leek te slapen maar toen wiegde een windvlaag de gele bloem en de bij vloog weg. De man stond met zijn rug naar mij toe en hij zette de vork en de bijl tegen de voet van de boom, hij droogde zijn hals af met de rug van zijn hand en keek om zich heen. Ik was bang dat hij me had gezien omdat zijn blik bleef rusten op de struiken die mij verborgen. Maar nee. Hij begon van de ene naar de andere boomstam te lopen en las de ijzeren naamplaatjes. Plotseling struikelde hij over een wortel en viel op zijn knieën. Hij liep verder het bos in. Toen ik hem uit het oog verloor haalde ik opgelucht adem. Door het licht en de schaduw wist ik dat er kudden wolken langstrokken, die ik graag had gecommandeerd en laten luisteren. Ik had niet gemerkt dat de man terug was gekomen totdat ik de eerste bijslag hoorde en de vlinders ontzet opvlogen. Met bijslagen begon hij een kruis te maken op de boomstam. Hij had die al gemerkt met de rand van een steen: van boven naar beneden, van links naar rechts. Hij hakte werktuiglijk en na een poosje barstte hij in huilen uit. Ik hield mijn adem in. Hij richtte zich nog altijd huilend op, spuugde in zijn handpalmen en ging verder met hakken! De bij schampte mijn wang. De bijl hakte een gleuf in de stam. Een van de vlinders die een wolk vormden zette zich vast op een been.

...ik had zin om tegen hem te zeggen dat er een vlinder aan zijn been zat geplakt maar ik bleef stil zitten achter de struiken en deed mijn ogen dicht om niet te zien en ik probeerde niet te denken. Ik deed ineens mijn ogen open want de bijlagen waren gestopt. De man had al de gleuf overdwars van het kruis gemaakt en door de vork te gebruiken als hefboom pakte hij de bast vast bij een van de vier hoekpunten in het centrum van het kruis, trok er wanhopig aan en vouwde hem dubbel. Hij nagelde de bast vast met een grote spijker. Hij gebruikte de achterkant van de bijl als hamer. En één voor één spijkerde hij de vier hoekpunten vast aan de stam. De stam was als een opengereten paard. En met de vork, nu eens aan de ene dan weer aan de andere kant, wrikte hij de pit los die binnen in de boom zat, zacht groen van kleur, even hoog en even breed als een persoon. Uit de leegte die de pit achterliet, kwam rook. De man wist de pit helemaal los te krijgen en rolde hem over de grond. Toen knielde hij en met gebogen hoofd en de handen open op zijn knieën bleef hij stil zitten.

Veel blaadjes aan de lage takken waren half opgegeten, in andere zaten alleen kleine gaatjes. De rupsen kauwden onophoudelijk en daarna werden ze vlinders. De man draaide zich half om, pakte het naamplaatje dat aan de ring hing en keek ernaar alsof het iets was wat hij nog nooit had gezien. Hij streek er met een vinger over, langs de naam die erop was gegraveerd. De vlinder was van zijn been af gevlogen. Met de bijl en de vork op zijn schouder liep hij weg. Snel verstopte ik me weer achter de struiken omdat hij terugkwam. Huilend kroop hij achterstevoren in de boom, trok aan de hoekpunten van de bast, de spijkers sprongen op

de grond. De vlinder streek neer op de pit en bleef eraan plakken. Ik draaide mijn hoofd weg. Toen ik weer naar de boomstam keek, was alleen de kras van het kruis nog te zien.

Op mijn tenen liep ik naar de boom. Alles was er nog stiller dan achter de struiken. Het vliegen van de vlinders, het leven en sterven van de rupsen, de hars die kookte van boven naar beneden en van links naar rechts op het kruis en die de wond op de boom stilaan sloot...

Ik werd bang: voor de hars die in zijn eentje kookte, voor het plafond van licht en schaduw, voor alle vleugels die vloegen... Ik liep weg, eerst langzaam en achteruit, daarna begon ik te rennen alsof ik nagezeten werd door de man, de vork en de bijl. Bij de rand van de rivier bleef ik staan en ik sloeg mijn handen plat op mijn oren om die stilte niet te horen. Ik stak de rivier over. Op de andere oever begon ik weer te rennen over de hondsroos; ik was de stank van opgegeten blad en rups kwijt en vond de geur van blauweregen en de stank van mest terug. De dood en het voorjaar. Ik viel languit met leeggebloed hart en steenkoude handen want ik was dertien en de man die in de boom was gekropen om te sterven was mijn vader.